

Integracija Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice u obrazovanom sistemu na Kosovu

A background graphic consisting of numerous overlapping silhouettes of human heads and shoulders in various shades of yellow, orange, and red. The silhouettes are arranged in a way that suggests a diverse group of people, with some facing forward and others in profile.

Izveštaj o nadgledanju

Oktobar – decembar, 2018. godine

* This report has been drafted with the support of the Kosovo Open Society Foundation Kosovo Integration Initiative KOSINT 2020, implemented by the Kosovo Education Center (KEC) in partnership with Balkan Sunflowers (BSFK), Syri i Vizionit (SiV) and Roma and Ashkalia Documentation Center (RADC). The content of this publication can not in any way be taken as a reflection of the views of the Foundation for Open Society.

Sadržaj

UVOD.....	6
1. Svrha ovog izveštaja.....	7
2. Metodologija.....	9
KONTEKSTUALAN ISTORIЈAT.....	6
TRENTNI STATUS IMPLEMENTACIJE STRATEŠKIH MERA.....	13
1. UČEŠĆE U OBRAZOVANJU.....	13
2. Podsticanje učenika da idu u školu i da se vrate procesu učenja.....	15
3. Kvalitet učenja učenika.....	17
4. Razvijanje prakse nastavnika.....	19
Zaključne napomene.....	20

UVOD

Prava zajednica, ravnopravnost i multikulturalnost su ključni elementi funkcionisanja Kosovskog društva. Među njima, prava marginalizovanih zajednica, naime Romske, Aškalijске i Egipćanske zajednice su procenjena kao važne dimenzije za zalaganje ovih društvenih elemenata. Proces integrisanja Romske, Aškalijске i Egipćanske zajednice u sektoru obrazovanja je adresiran putem posebnih zakona i dve strategije. Strategija za uključivanje zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u Kosovskom društvu 2017-2020, usvojena je 2017. godine, od strane Kosovske Vlade, predviđa obrazovanje kao jednu od četiri stuba integracije. Postoje brojne aktivnosti u oblasti obrazovanja za koje se predviđa budu adresirane u narednim godinama. Strateški plan obrazovanja na Kosovu (SPOK) 2017-2021 predviđa konkretne mere u povećanju učešća i kvaliteta obrazovanja za marginalizovane zajednice sa fokusom na decu koja propadaju Romskoj, Aškalijskoj i Egipćanskoj zajednici.

Podrškom projekta KEEN podržanog od strane EU i KOSINT projekta, razvijen je okvir za nadgledanje strategije (koji se odnosi na SPOK 2017-2021). Svrha ovog okvira je da omogući nadgledanje procesa te je isti takođe služio za kreiranje ovog istraživanja i nacrt ovog izveštaja o nadgledanju. U smislu načela okvira nadgledanja, ovaj izveštaj je fokusiran na implementaciju mera (aktivnosti) a ne na postignute ciljeva. Postizanje ciljeva Strategije za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana 2017-2021 i SPOK 2017-2021 se treba obraditi u kasnijoj fazi kada bude bilo više pristupačnih podataka i veše prostora za kvalitativne podatke kao i zainteresovanih strana uključujući aktere u implementaciji ciljeva strategije. Dakle, može se reći da nakon dve godine implementacije može se videti tragovi postizanja ciljeva za ovu godinu i razlozi će se razumeti u sekciji nalaza koja se u glavnom odnosi na pristup i obim podataka.

Vredno je naglasiti da SPOK 2017-2021 govori o integraciji triju zajednica (Roma, Aškalija i Egipćana) dok strategija za integraciju Roma i Aškalija 2017-2021 ne obuhvata Egipćansku zajednicu. Prema tome, upotreba u ovom izveštaju je harmonizovana na to kako se iste koriste u određenim dokumentima strategije.

1. Svrha ovog izveštaja

Ovaj izveštaj je proizveden kao pokušaj praćenja implementacije Strategije za integraciju zajednica Roma i Aškalija u Kosovskom društvu (2017-2021), sa jasnim fokusom u dimenziji obrazovanja. Dodatno tome, izveštaj nadgledanja takođe uključuje mere i aktivnosti SPOK 2017-2021. Kroz preklapanje aktivnosti ovih dviju strategije postoje specifičnosti koje se razlikuju, te prema tome izveštaj o nadgledanju pruža objašnjenja koja pomažu u razlikovanju ovih dve, prema potrebi.

Tabla 1. Aktivnosti i indikatori u strateškim dokumentima

Strategija	Aktivnosti	Expected outcomes
Strategija za uključivanje Roma i Aškalija na Kosovu 2017-2021	<ul style="list-style-type: none">• Podsticanje pohađanja predškolskog obrazovanja.• Sastavljanje planova delovanja za sprečavanje napuštanja škole i nepohađanja u svim opštinama.• Stimulisanje mera za podržavanje Romske i Aškalijске dece u srednjim i višim nivoima obrazovanja• Sastavljanje individualizovanih planova obrazovanja za učenike povratnike.• Razvijanje pozitivnih mera i pripremnih programa za pohađanje i zadržavanje učenika Romske i Aškalijске zajednice u IVO.	<ul style="list-style-type: none">• Improved participation in education of the members of the Roma and Ashkali communities.• Improved performance of students of the Roma and Ashkali communities.Increased awareness among stakeholders to support education of the members of Roma and Ashkali communities.
	<ul style="list-style-type: none">• Podrška programima obrazovanja za odrasle.• Definisane polno senzitivnih indikatora za SUIO za članove Romske i Aškalijске zajednice.• Eliminacija segregacije i diskriminacije nad decom Romske i Aškalijске zajednice.• Podrška Nastavnim centrima zasnovanim na zajednici.• Odredbe za dodatno učenje za učenika sa poteškoćama u učenju.• Promovisanje učenja Romskog jezika.• Razvoj programa podizanja svesti za roditelje u vezi ranog detinjstva.• Organizovanje aktivnosti podizanja svesti za Romsku u Aškalijšku zajednicu povodom važnosti blagovremenog pohađanja i prisustva u školi, sa posebnim fokusom na devojčice.	<ul style="list-style-type: none">• Podizanje svesti opšteg stanovništva u vezi obrazovanja Romske i Aškalijске zajednice.

- Harmonizacija programa nastavnih centara Razvijanje uredbi na opštinskom nivou za održavanje pohađanja učenika iz Romske i Aškalijske i Egipćanske zajednice u predškolskom i srednjem nivou
- Dodela stipendija za učenike Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice koji pohađaju srednje škole
- Nadgledanje implementacije pomoćnih mera od strane MONT-a
- Obuka nastavnika za predavanje Romskog jezika
- Organizacija aktivnosti za podizanje svesti Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice o pohađanju i prisustvu u školama, posebno devojčica
- Razvoj i implementacija godišnjih planova za učenike povratnike u specifičnim oblastima
- Objavljivanje pregledanog materijala za učenike povratnike

Važno je naglasiti da je izveštaj napisan u duhu izveštavanja realiteta na terenu i progressa implementacije aktivnosti i postizanje ciljeva koji su predviđeni u strateškim dokumentima a ne u duhu izveštaja koji ljudima pruža percepcije koje se mogu smatrati od dobiti za ove intervencije strategije. Postoji bitna razlika između ova dva pristupa te je važno naglasiti ovu razliku jer će se u određenom momentu zahtevati slično istraživanje kako bi se uočio uticaj intervencija strategije na živote i iskustva ljudi koje ista podržava.

Dole prikazana tabela predstavlja sažetak aktivnosti i mera koje se mogu smatrati kao indikatori toga šta je planirano da se postigne u ova dva strateška dokumenta a šta adresira poboljšanje uključena Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice. Pojavljuju se bitna preklapanja između dva strateška dokumenta u odnosu na to šta je planirano da se postigne

2. Metodologija

Korišćena metoda za procenu postignutog procesa u implementaciji aktivnosti za integraciju zajednica Roma, Aškalijske i Egipćanske u Kosovskom društvu, sa fokusom na obrazovanje, kombinovanasakupljanjem podataka iz izveštaja i statistika koje su pristupačne na nacionalnom i opštinskom nivou sa jedne strane i sa druge strane od podataka sakupljenih od opština i MONT-a za svrhe ove specifične procene. Analizirani izveštaji za sakupljanje podataka za ovu procenu su sledeći:

- Statistički izveštaj MONT-a za 2016, 2017. i 2018. godinu (koji proizlaze iz EMIS odeljenja);
- Izveštaj KOSINT-a o Nastavnim centrima urađen 2018. godine;
- Unutrašnji izveštaju Divizije za zajednice za obavljene aktivnosti;

Dok, podaci od opština i MONT-a su sakupljeni putem ankete koja je sastavljena sa fokus grupom organizovanom od strane KOSINT projekta gde su se sastale sve zainteresovane strane kako bi se utvrdila metoda ove procene. Anketa se sastojala od mešovitih sredstava uključujući opciju DA/NE i praćena opcija narativnih objašnjavajućih odgovora koji su naglašeni u opciji DA/NE.

Brojni eksperti su uključeni u sakupljanju podataka na terenu u svojstvu partnera projekta KOSINT. Ove partnerske organizacije operiraju na terenu i bave se integracijom zajednica Roma, Aškalijske i Egipćanske te su bližerealitetu na terenu i opštinskim odeljenjima za obrazovanje. Proces je započeo formalnim obaveštenjima procesa te je istovremenu određenom opštinskom službeniku uručena kopija ankete kako bi pripremio potrebne podatke. U trenutku dogovora između eksperta i određenog službenika ODO, sledio je sastanak u obliku intervjua u kojima je pregledana i elaborirana anketa, gde su pojašnjena eventualna pitanja koja su zahtevala razjašnjenje u anketi i odgovorima. Ankete su kasnije procesuirane i analizirane kako bi se raspodelile u složenom obliku. Podaci MONT-a su sakupljeni tokom sastanaka sa odgovornim službenicima za obrazovanje zajednica te su dodatni podaci i izveštaji pribavljeni u elektronskom obliku.

Statistički dokumenti predviđaju aktivnosti u vremenskom perioda od 5 godina te se može naglasiti da neke aktivnosti koji su predviđene za 2019. godinu još uvek nisu započete, ali opšte rečeno ova procena takođe namerava da identifikuje pitanja potencijalnog planiranja u vezi implementacije takvih aktivnosti. U slučajevima gde je bilo očigledno da ništa nije urađeno povodom specifične aktivnosti u 2018. godini, u izveštaju je indicirano onako kako i jeste.

Podaci su izvešteni u takvom obliku gde su konstrukti i koncepti grupisani u teme koje predstavljaju dimenzije funkcionisanja školskog sistema. Elaboracija podataka je obavljena u odnosu na specifične aktivnosti određene u strateškom dokumentu.

KONTEKSTUALAN ISTORIJAT

Podaci o opštoj populaciji i populaciji ovih etničkih grupa proizlaze iz zadnjeg upisa stanovništva koji je obavljen 2011. godine (podaci uzeti od strane Kosovske agencije za statistike). Dole predstavljena tabela 2. pruža podatke zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u određenim opštinama kao i celokupno stanovništvo ovih opština. U totalu 8,824 ili 0.5% ukupnog stanovništva su Romi, 15,436 (što iznosi 0.9% od ukupnog stanovništva) su Aškalije i 11,524 (0.7% ukupnog stanovništva) su Egipćani

Table 2: Ukupno stanovništvo zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u opštinama

Opština	Roma	Ashkali	Egyptian	Totali	Ukupno stanovništvo opštine
Dečane	33	42	393	468	40019
Gjakova	738	613	5,117	6,468	94556
Glogovac	0	0	2	2	58531
Gnjilane	361	15	1	377	90178
Dragaš	3	4	3	10	33997
Istok	39	111	1,544	1,694	39289
Kaçanik	5	1	0	6	33409
Klina	78	85	934	1,097	38496
Kosovo Polje	436	3,230	282	3,948	34827
Kamenica	240	0	0	240	36085
Mitrovica	528	647	6	1,181	71909
Lipljane	342	1,812	4	2,158	57605
Novo Brdo	63	3	0	66	6729
Obilić	661	578	27	1,266	21549
Orahovac	84	404	299	787	56208

Peć	993	143	2,700	3,836	96450
Podujevo	74	680	2	756	88499
Priština	56	557	8	621	198897
Prizren	2,899	1,350	168	4,417	177781
Srbica	0	10	1	11	50858
Štimlje	23	750	0	773	27324
Štrpce	24	1	0	25	6949
Suva Reka	41	493	5	539	59722
Uroševac	204	3,629	24	3,857	108610
Vitina	12	14	0	26	46987
Vučitrn	68	143	1	212	69870
Mališevo	26	5	0	31	54613
Mamuša	39	12	0	51	5507
Gračanica	745	104	3	852	10675
Klokot	9	0	0	9	2556
Elez Han	0	0	0	0	9403
Parteš	0	0	0	0	1787
Raniluk	0	0	0	0	3866
Junik	0	0	0	0	6084
Ukupno	8824	15436	11524	35784	1739825

Iakosu ove zajednice rasprostranjene u čitavoj državi, više su fokusirane u nekoliko opština kao što su Đakovica, Istok, Kosovo Polje, Prizren, Peć, Lipljan, Mitrovica i Uroševac.

Uopšteno, smatra se da je pravni osnov za razvoj obrazovanog sistema veoma unapređen i kompatibilan sa tačkama referencije najboljih međunarodnih praksi. Oblast integracije manjinskih zajednica u Kosovskom društvu, uključujući i obrazovanje je takođe veoma dobro pokriveno i unapređeno. Činjenica da je pitanje integracije adresirano putem sveobuhvatne strategijena nacionalnom nivou (Strategija za integraciju zajednica Roma i Aškalijska u Kosovskom društvu 2017-2021) i sa sektorskom strategijom u obrazovanju (KESP 2017-2021) je jasan uvod za ovo. Što više, čitav rad je zasnovan na solidnom pravnom okviru koji podržava poboljšanje života i obrazovanje određenih zajednica. Dodatno tome, činjenica da suosnovna prava garantovana ustavom države i pravo na obrazovanje garantovana Zakonom o pred-univerzitetskom obrazovanju kao sveobuhvatno zakonodavstvo u obrazovanju, takođe postoje brojni zakoni koji posredno ili neposredno promovisu zaštitu ljudskih prava i promociju istih:

- Zakon o zaštiti i promociji izaštiti prava zajednica na Kosovu (03/L-047);
- Pravo na obrazovanje u opštinama koje predviđaju višu odgovornost odlučivanja lokalnog nivoa (03/L-068);
- Zakon protivu diskriminacije (2004/3);
- Zakon o upotrebi jezika (02/L37);
- Zakon o kulturnoj baštini (02/L-88);

Dakle uopšteno, Kosovo se može smatrati državom sa velikim fokusom na promociju raznovrsnosti i ljudskih prava za sve ljude bez obzira na rasu, etničku pripadnost ili religiju. Ambicija Kosovskog društva u unapređenju integracije zajednica Roma, Aškalijska i Egipćana u društvu uopšteno i u obrazovanju se takođe posebno može primetiti ciljnim indikatorima KESP 2017-2021 koja predviđa značajno povećanje učešća zajednica Roma, Aškalijska i Egipćana u svim nivoima obrazovanja(vidi dole prikazanu Tabelu).

Table 3. Indikatori za merenje ciljeva MONT-a za učešće

Indikatori za merenje postignuća učešća	Osnovi	Ciljevi
Uključenje Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih učenika u red-školskom	53.9%	70%
Inclusion of Roma, Ashkali and Egyptian students in primary education	85.3%	95%
Uključenje Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih učenika u osnovnom obrazovanju	65%	85%
Uključenje Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih učenika u nižem rednjem obrazovanju	30.3%	50%
Nivo tranzicije u srednjem višem obrazovanju Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih studenata	69.9%	80%

Izvor: **Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021**

Skupština Kosova. 2008. Zakona za zaštitu i promovisanje prava zajednica i članova istih na Kosovu (03/L-047). Pristupačan na:

http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2008_03-L047_en.pdf.

Skupština Kosova. 2008. Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosova (03/L-068). Pristupačan na: [http://masht.rks-](http://masht.rks.gov.net/uploads/2015/06/09-2008-03-068-en.pdf)

[gov.net/uploads/2015/06/09-2008-03-068-en.pdf](http://masht.rks.gov.net/uploads/2015/06/09-2008-03-068-en.pdf)

Skupština Kosova. 2004. Zakon protivu diskriminacije. Pristupačan na: http://www.unmikonline.org/regulations/2004/re2004_32ale04_03.pdf

Skupština Kosova. 2006. Zakon o korišćenju jezika (02/L37). Pristupačan na: [http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-](http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-L37_en.pdf)

[L37_en.pdf](http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-L37_en.pdf)

Skupština Kosova. 2008. Zakon o kulturnoj baštini (02/L-88). Pristupačan na [http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-](http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-L88_en.pdf)

[L88_en.pdf](http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2006_02-L88_en.pdf)

Međutim, trenutno je veoma teško proceniti postignuće ovih ciljeva. Osnov je određen na osnovu Ankete grupacija višestrukih pokazatelja obavljene od strane Kosovske agencije za statistike u 2014. godini, te još uvek nije obavljeno istraživanje praćenja nakon ovoga. Dakle, takvi indikatori se jedino mogu odrediti na osnovu pouzdanih podataka o stanovništvu i projekcijama, koje trenutno ne postoje. Međutim, ovi ciljevi služe kao dobre tačke referencije kako bi se pratilo učešće u fazi kada je napravljena anketa praćenja.

TRENTNI STATUS IMPLEMENTACIJE STRATEŠKIH MERA

1. UČEŠĆE U OBRAZOVANJU

U odnosu na učešće učenika Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice u raznim nivoima obrazovanja, primećuju se brojke koje se trebaju smatrati u smislu nedostatka projekcija podataka stanovništva. U smislu opšteg trenda povećanja populacije učenika na Kosovu, učešće učenika ovih zajednica (posebno Roma i Aškalijska) izgleda kao veoma očekujući trend. Dok populacija albanskih učenika opada 2017/2018. do 2018/2019. godine, broj učenika ovih zajednica se povećava. Broj učenika Aškalijske i Egipćanske zajednice povećao se u svim nivoima obrazovanja. Dok je broj učenika Romske zajednice takođe povećan u svim nivoima sa izuzećem od 1-9 razreda(osnovna i niža srednja škola).

Tabla4. Učenici na osnovu etničke pripadnosti i školskog nivoa za 2018/19-2017/18

Nivo	Albanci		Aškalijske		Romi		Egipćani	
	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18
Pred-školsko(uzrasta 0-<5)	8197	6505	1	0	20	10	4	0
Pre-osnovno(uzrasta 5-<6)	22783	22999	247	256	112	103	77	55
Osnovno/niže srednje	228591	233239	3439	3218	1509	1733	847	742
Više srednje obrazovanje	81892	87530	262	255	161	156	160	142
Ukupno	341463	350273	3949	3729	1802	2002	1088	939

Etnička zajednica	Broj		%	
	2018/19	2017/18	2018/19	2017/18
Albanci	341463	350273	95,84	95,96
Srbi	482	500	0,14	0,14
Turci	2760	2756	0,77	0,76
Bošnjaci	3797	3965	1,07	1,09
Goranci	465	557	0,13	0,15
Aškalije	3949	3729	1,11	1,02
Romi	1802	2002	0,51	0,55
Egipćani	1088	939	0,31	0,26
Hrvati	23	26	0,01	0,01
Ostali	441	282	0,12	0,08
Ukupno	356270	365029	100,00	100,00

Tabla5. Učenici na osnovu etničke grupe i nivoa obrazovanja za 2018/19.- 2017/2018

Pohađanje Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice u višem obrazovanju je još jedna oblast koju MONT treba adresirati. U 2016. godini, MOT je usvojio Administrativno uputstvo br. 09/2016 za Primenu afirmativnih mera i kvota za upis studenata manjinskih zajednica u Javnim institucijama višeg obrazovanja. Ovo uputstvo predviđa primenu afirmativnih mera za upis članova zajednica u javnim univerzitetima i određenu kvotu od 12% rezervisanih mesta u svim javnim institucijama na Kosovu uvođenjem forme etničkog samoopredeljenja putem verifikacije od strane opštinskih službenika za zajednice i povratak

Univerzitet	Bosnjak	Turkish	Roma	Ashkali	Egyptian	Gorani
University of Pristina "Hasan Prishtina"	55	23	5	9	6	4
University of Peja "HaxhiZeka"	49	1	1		9	
University of Mitrovica "Isa Boletini"	1	4				
University of Prizren "Ukshin Hoti"	229	192	3	4	7	
University of Apply Sience Ferizaj				18		
University of Gjakova "Fehmi Agani"	6		2	3	5	
Total BA	340	220	11	34	27	4
Total MA	9	7	1	2	1	2
Student Center	22	2	10	1	1	

Tabla 6. Pohađanje studenata u višim obrazovnim javnim institucijama

Podaci MONT-a ukazuju da ukupno 75 studenata ove tri zajednice pohađa više obrazovanje u višim javnim obrazovnim institucijama u 2017/2018. godini. Podaci za 2018/2019. godinu još uvek nisu dostupni ali je poznato da su i ove godine više javne obrazovne institucije poštovale odredbe za rezervisane kvote.

2.Podsticanje učenika da idu u školu i da se vrate procesu

Postojala su tri indikatora sa temom učešća u školi i motivaciji učenika da nastave celokupno obrazovanje, na osnovu kojih su sakupljeni podaci. Prvi, ODO i MONT su upitani povodom obavljenih radnji u smislu podizanja sveti učenika, ali još važnije porodica, o učešću i nastavku obrazovanja. Druga dimenzija koja je predviđena u strateškoj dokumentaciji je pitanje adresiranja slučajeva napuštanja škole i integracija učenika povratnika. U odnosu na podizanje svesti, ovo istraživanje je imalo poteškoća u sakupljanju kvantitativnih podataka o aktivnostima koje su organizovane. Dobili smo dve vrste odgovora. Jedna vrsta odgovora se odnosila na jednako tretiranje što indicira da su deca iz ovih zajednica jednako tretirana kao i bilo koje drugo dete na Kosovu i nije bilo prepreka podstaći ljude na obavezno školovanje ako je za to postojao interes. Druga vrsta odgovora, posebno u opštinama koje imaju veći broj dece ovih zajednica, bila je razrađenija gde je naglašeno da su školske ekipe uz podršku donatora projekata bili aktivni u naseljima u kojima su fokusirane ove zajednice gde su apelirali na roditelje da dovedu decu u školu. Takve odgovore smo dobili iz opštine Kosovo Polje, Lipljan i Suva Reka.

U više sporadičnoj formi, opštine i MONT izveštavaju o brošurama i obaveštenjima koje proizvode za potrebe uključenja u školi što više dece moguće iz ovih zajednica. One ne izgledaju sistematski planirane (a niti postoje poverljive statistike i podaci), ipak odabrani ODO pridaju pažnju takvim stvarima unutar mogućnosti koje oni imaju. ODO kreditiraju NOV-e i projekte donatora za pružanje podrške u stupanju u kontakt sa ovim zajednicama.

Drugo, u odnosu na sprečavanje napuštanja škole, sva ODO su smatralakao nevažno potrebu za postojanje specifičnog sprečavanja napuštanja škole za određene zajednice te isti operiraju na sveobuhvatno opšte sprečavanje napuštanja škole sa opštinama i školama. Oni priznaju potrebu da se u sklopu implementacije plana za sprečavanje napuštanja škole u opštini trebaju adresirati slučajeve koji su referisani od strane škole i u većini slučajeva kažu da su deca iz ovih zajednica ti koji dobijaju njihovu pažnju. Međutim, nema indikacija povodom potrebe za razvoju više konkretnih mera o tome kako sprečiti slučaj napuštanja škole identifikacijom rizičnih kategorija i izbeći adresiranje slučaja kada su već smatrani kao slučajevi koje škola nije u stanju da adresira. Dole prikazana tabela pruža sažetak slučaja učenika koji su napustili školu (kako izveštava MONT EMIS) za prethodne dve godine (2016/2017. i 2017/2018. godinu). Podaci za

2018/2019. godinu još uvek nisu dostavljeni. Međutim, trend iz prethodne godine dve godine izgleda kao pozitivan trend. Raportiran broj napuštanja škole se smanjio u sve tri zajednice. Od ukupno 119 učenika koji su napustili školu u 2016/2017. godini, broj se smanjio na 88 u 2017/2018. godini.

Proces nadgledanja učenika koji su napustili školu praćen je defektom u menadžovanju podataka i interpretaciji istih od strane MONT-a. Sistem detaljno ne prati kretanje učenika iz jedne opštine u drugu u slučaju da su se porodice preselile.

Nivo	Aškalijske			Romi			Egipćani			Ukupno		
	M	F	T	M	F	T	M	F	T	M	F	T
Osnovna i niža srednja škola(1 – 9)	26	28	54	12	2	14	3	3	6	41	33	74
Viša srednja škola(10 – 12)	0	0	0	2	1	3	11	0	11	13	1	14
Ukupno	26	28	54	14	3	17	14	3	17	54	34	88

Tabla 7. Napuštanje škole učenika na osnovu etničke pripadnosti i pola za 2017/18. godinu

Nivo	Aškalijske			Romi			Egipćani			Ukupno		
	M	F	T	M	F	T	M	F	T	M	F	T
Primary and lower secondary (1 – 9)	40	21	61	4	3	7	19	13	32	63	37	100
Upper secondary (10 – 12)	0	0	0	8	11	19	0	0	0	8	11	19
Total	40	21	61	12	14	26	19	13	32	71	48	119

Tabla 8. Učenici koji su napustili školu na osnovu njihove etničke pripadnosti i pola za 2016/2017. godinu

Na kraju, SPOK predviđa da se nacrtaju uredbe koje pomažu pohađanje dece Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice u osnovnoj i višoj srednjoj školi. Sakupljeni podaci ukazuju da nijedna opština nije preduzela nijednu konkretnu meru u razvoju takvih odredbi. ODO koja su konsultovana izjavila su da su takve uredbe nepotrebne jer uopšteno ljudi imaju pristup i ti koji žele da nastave više srednje obrazovanje takva mogućnost bi im se pružila. Međutim, ovo pitanje pružanja mogućnosti više izgleda da je zasnovano na dobru volju nego na bilo koji proces i mehanizam. Važna tačka ovde, u odnosu na nastavljanje obrazovanja u višoj srednjoj školi, postaje pitanje orijentisanja učenika u valjanom profilu u višem srednjem obrazovanju. MONT je izjavio da je u školskoj godini 2018/2019. Ministar obrazovanja doneo odluku kojom je osigurana kvota učenika iz ovih zajednica u stručnim školama (5 učenika u svakom profilu).

U odnosu na podršku motivisanja roditelja da pošalju decu u školu i završe istu, SPOK2017-2021 predviđa mere u pružanju stipendija učenicima koji pohađaju više srednje obrazovanje. Podaci MONT-a ukazuju da je ukupno raspodeljeno 600 stipendija (svaka u iznosu od 300 evra) učenicima iz Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice koji su nastavili sa višim srednjim obrazovanjem. Prethodne godine (2017.), MONT je raspodelio 507 stipendija. Dakle, pojavljuje se povećan trend i ovo izgleda da je odlučeno od strane pristupačnosti donatora ovih fondova stipendija.

U odnosu na pitanje učenika povratnika iz Evrope, MONT naglašava materijale koji su razvijeni u formi priručnika. Na opštinskom nivou, pitanje podržavanja učenika povratnika je ad hoc adresirano po potrebi. Opšte rečeno, izveštaji opština ukazuju da ODO saraduje sa kancelarijom za zajednice (u nekim opštinama nazvanim Kancelarija za zajednice i povratak) kako bi podržali povratničke porodice. Sastanci i izveštaji indiciraju višu podršku u smeštaju i ostalim osnovnim pravima kao što su pohađanje škole ali nije bilo nijednog prijavljenog slučaja gde je individualnim učenicima pružen detaljni individualni plan za podršku i integraciju.

3. Kvalitet učenja učenika

Kvalitet učenja učenika u ovom izveštaju je korišćen za indikaciju podrške učenju koju učenici dobijaju putem raznih mehanizama a posebno putem aktivnosti organizovanih od strane Nastavnih centara (NC). Strateški dokumenat predviđa da se narednih 5 godina treba osnovati ukupno 15 NC kako bi povezali podršku regiona i opština kojima je to potrebno. Opštine koje su uključene u ovom istraživanju izjavile su da je u totalu osnovano 16 nastavnih centara u 2017. i 2018. godini. Ovo je postiglo cilj koji je predviđen za 2019. godinu u KESP 2017-2021. Rad donatorske zajednice je uticao da se ovaj cilj veoma lako postigne zahvaljujući plemenitoj podršci finansijske i tehničke pomoći u osnivanju i funkcionalizaciji nastavnih centara u državi. Dole prikazana tabela ukazuje opštine u kojima su osnovani nastavni centri.

Opština	2017	2018
Suva Reka	3	
Đakovica	2	2
Istok	3	2
Peć	4	
Ukupno	12	4

Tabla 9. Novi nastavni centri osnovani u 2017. i 2018. godini

Tokom intervjua, zastupnici ODO pokazali su veliki interes za rad nastavnih centara i govorili o veoma visokom doprinosu i kvalitetu rada ovih centara koji su pružili onima kojima je bila potrebna dodatna pomoć. ODO su izrazili interes u otvaranju novih centara u mestima u kojima je izražena potreba i nađu načine da inkorporiraju funkcionisanje ovih centara unutar opštinske šeme finansiranja kako bi se unapredio rad i dugoročna održivost. Kada su bili upitani u vezi konkretne podrške koju ODO pruža radu Nastavnih centara, svi zastupnici ODO su odgovorila da je jedina podrška koju mogu pružiti prostorija za Nastavne centre koji već operiraju u prostorijama škola. Do danas nema drugog dokaza dodatne podrške te kao odgovor na ovo ODO govore o finansijskim restrikcijama sa kojima se suočavaju.

Strategija predviđa konkretne mere kojima ODO pružanastavnu pomoć učenicima sa poteškoćama sa učenjem. ODO i MONT indiciraju da formalna podrška koju deca mogu dobiti su aktivnosti koje pružaju Nastavi centri koji operiraju u određenim opštinama. Ne izgleda da su potrebne dodatne aktivnosti i podrška u ovom pogledu.

U odnosu na rad Nastavnih centara, MOTN je pregledao Administrativno uputstvo o Nastavnim centrima (novo uputstvo je objavljeno krajem 2018. godine) kako bi unapredio rad centara. Uputstvo pruža prostor za funkcionalizaciju centra u zajednici i školi i pruža standarde i procese operiranja centra, osoblje i programe. Centri neće jedino služiti za pojedine zajednice već za sveučeničke kojima je potrebna pomoć bez obzira na pripadnosti i delovanje u školu i zajednici i pruža fleksibilan model u odnosu na potrebe pojedinačnih lokaliteta i zajednica koje tužive.

4. Razvijanje prakse nastavnika

Pod dimenzijom predavanja i učenja, grupisano je nekoliko indikatora. Ova dimenzija uključuje elemente (i) profesionalnog razvoja nastavnika koji predaju Romski jezik, (ii) profesionalni razvoj nastavnika za Albanski jezik kao drugi jezik, (iii) politike u predavanjima o raznovrsnosti ljudskim pravima svih zajednica u školi, i (iv) kreiranje nastavnog materijala koji može pomoći učeniku da nauči od same zajednice. Ove strateške aktivnosti su te za koje se smatra da su od sekundarne pažnje na osnovu podataka pribavljenih od strane opština i MONT-a i podataka koji proizlaze iz održanih sastanaka. Od svih ovih planiranih aktivnosti, MONT je izjavio da je organizovan jedan trening i od pet očekivanih učesnika, trening su pohađali samo dvoje.

Važna činjenica koju treba naglasiti je nivo svesti i mišljenja koji se primećuje na opštinskom nivou u nekim od strateških aktivnosti. Iako nije očekivano da se sve obradi prve dve godine, još uvek je veoma važno da postoje potrebe shvatanja zaprethodno planiranja. Dakle, nema indikacija da će se obaviti bilo kakva radnja u kreiranju nastavnog materijala kao i potrebe profesionalnog razvoja nastavnika kao što je predviđeno u strateškim dokumentima. Aktivnost razvoja politika predavanjima o raznovrsnosti ljudskim prava u školama je takođe među onim pitanjima koliko su razumljive aktivnosti u strateškom planu i koliko su „poznate“ onima koji ih sprovode. Tokom sastanaka, ODO su indicirali da su raznovrsnost i ljudska prava koncepti koji su adresirani putem svakodnevne prakse i primene plan i programa.

Ovakva pitanja koja indiciraju više od jedino potrebe za sastavljanje politike, važno je da se posao sa strane uradi kako bi se utvrdilo značenje i proces koju zahteva jedna aktivnost. Na primer, pitanje predavanja o raznovrsnosti i ljudskim pravima je kompleksno u školama te je važno da se dublje prenese na opštinskom nivou a da bi se ovo dogodilo potrebna je tehnička pomoć. Više od samog pisanja uredbi o raznovrsnosti i ljudskim pravima, to je koncept plana i programa kao i element profesionalnog identiteta nastavnika. Dakle, pitanje se treba adresirati iz perspektive kompleksnosti koju ima kako bi se izbeglo sastavljanje uredbi koje se zalaže za određena načela i ideje bez ikakvog praktičnog značaja. Iako je ovaj razvoj projektovan za 2020. godinu, trenutno još uvek nema dokaza o planiranju i ovo nije aktivnost koju je lako implementirati unutar jedne godine.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Svrha ovog izveštaja nadgledanja je praćenje napretka u implementaciji strateških mera koje proizlaze iz dva strateška dokumenta (Strategija za integraciju Roma i Aškalija u Kosovskom društvu 2017-2021; Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021) u pogledu progresa postizanja ciljeva za integraciju Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice u sektoru obrazovanja na Kosovu. Ovaj izveštaj je sakupio podatke od opština, MONT-a te su upotrebljeni pregledi svih pristupačnih podataka i statistika koji su pomogli u procenjivanju postignutog napretka.

Izveštaj je identifikovao postignut progres kao i mere naglašene u izazove koji tek treba da se adresiraju. Izveštaj zaključuje da je učešće Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih učenika veoma očekivano i primećuje se pozitivan trend. Dodatno statistikama, sastanci i intervjui sa opštinskim nadležnostima indicirali su da se situacija takođe poboljšava u interesovanju roditelja za obrazovanje njihove dece. Usled nedostatka blagovremenih i poverljivih podataka ovi trendovi se ne mogu suditi u smislu toga kako se povećava učešće u obrazovanju u smislu demografskih trendova. Tokom sastanaka sa opštinskim nadležnostima, nije bilo moguće identifikovati napore opštinskog nivoa za poboljšanje stope učešća učenika niti postoje podaci o nadgledanju individualnog napuštanja škole u slučajevima nepohađanja.

Paralelno učešću, Kosovo je postiglo napredak u proširenju podrške učenja za učenike putem nastavnih centara. Ustanovljen je veliki broj nastavnih centara čije je operiranje formalizovano putem pod-zakonskih akata MONT-a. Donatorska zajednica je srećom nastavila da podržava ove nastavne centre te istovremeno opštine trebaju naći način da podrže rad ovih centara, najmanje jedan centar po školi. Do danas, ne postoje dokazi na opštinskom nivou u vezi važnih problema učenja učenika. Nakon što se obezbedi učešće, učenje učenika postaje kritično na osnovu različitih pripadnosti učenika i pružene podrške učenja. U budućnosti rad se treba orijentisati na dimenziju učenja učenika kako bi se pratio progres učenika dodatno učešću. Ovo može obuhvatiti obrazovanje u školi i nastavnim centrima. Ovakvi podaci do neke mere mogu takođe biti sakupljeni unutar implementacije ovih strateških dokumenata u pogledu određivanja obuhvata do kojeg se postižu ciljevi integracije i kvalitet učenja. Izgleda da opštine nisu blisko povezane sa aktivnostima nastavnih centara i ovo postaje kritično u odnosu na omogućavanje svim učenicima da pridobiju podršku učenja.

Do sada, elementi razvoja prakse nastavnika nisu adresirane na nivou podržavanja škola u adresiranju raznovrsnosti, naglašavanjem različite pripadnosti učenika u redovnim školama i u vezi predavanja o raznovrsnosti. Ova pitanja su više profesionalna i njima će se pridati više pažnje u narednim godinama putem više sistematskih projekata koji sadržajno i održivo adresiraju pitanje kako bi učenici Romske, Aškalijske i Egipćanske zajednice pridobili od potporne okoline u školama.

Tokom sakupljanja podataka za ovu studiju, bilo je evidentno da na opštinskom nivou nema procesa korišćenja centralnih strateških inputa u opštinskim radnjama. Aktivnosti na opštinskom nivou predominantno su podržani od strane partnera za razvoj dok su opštinske nadležnosti više fokusirane u dimenziji učešća, što je samo po sebi važan indikator za njih ali nije potrebno da se ode poviše toga. Ovo govori o ozbiljnom izazovu u dimenziji kapaciteta na opštinskom nivou da valjano upotrebe inicijative razvijanja u svrhu pružanja kvalitativnog obrazovanja deci ovih zajednica. Treba se naglasiti da se učešće ne može uporediti sa uključenjem dok se uključenje ne može meriti fizičkim prisustvom u valjanoj okolini već putem pozitivnog iskustva učenika u ovim okolinama. Ovo ostaje cilj ovih strateških dokumenata dok svi faktori na terenu trebaju raditi zajedno kako bi omogućili postizanje progresa putem bliske saradnje sa školama i nastavnim centrima i osigurali da je učenje učenika ključno za radnje svih zainteresovanih uključenih stranaka.

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

Roma Initiatives Office

